

شەرى نرخەكانى نەوت و ھەرىمى كوردستان

18-03-2020

نووسەرەكان

ناوەندى لىكۆلینەوھى رووداو

كورتە : شەرى نرخەكانى نەوت دەستپىكردووھ. گرنىگ نىھ كە ئەم شەرى بۆ ماوھىھىكى درىژ بەردەوام بىت يان كاتى بىت، گرنىگ ئەوھىھى كە ھەر لە ئىستاوھ زىانەكانى بۆسەر ئابوورى عىراق و ھەرىمى كوردستان دەرکەوتووھ.

عومەر ئەحمەد*

شەپری نرخەکانی نەوت دەستپێکردوو. گرنگ نیه که ئەم شەپره بۆ ماوهیهکی درێژ بەردەوام بێت یان کاتی بێت، گرنگ ئەوهیه که هەر له ئیستاوه زیانەکانی بۆسەر ئابووری عێراق و هەریمی کوردستان دەرکەوتوو.

حکومەتی عێراق رۆژانه نزیکە 3.5 ملیۆن بەرمیل و هەریمی کوردستانیش نزیکە 500 هەزار بەرمیل هەناردە دەکات و له دابەزینی هەر دۆلاریک له نرخى نەوت، حکومەتی عێراق مانگانە زیاتر له 100 ملیۆن دۆلار و سالانە زیاتر له 1.2 ملیار دۆلار زیان دەکات. هەریمی کوردستانیش مانگانە 15 ملیۆن دۆلار و سالانە 180 ملیۆن دۆلار زیانی پێدەگات. ئەگەر دابەزینی نرخى نەوت وەک ئەوهی له رۆژی دووشەممە 9 ی 2020 روویدا و بەتەنیا له یەک رۆژدا 10 دۆلار دابەزێت و لەو ئاستە کەمەدا بمتیتهوه ئەوا زیانی مانگانە حکومەتی عێراق 1 ملیار دۆلار و حکومەتی هەریمی کوردستان 150 ملیۆن دۆلار دەبێت.

دابەزینی نرخى نەوت بەم شێوازه عێراق دەخاتە دۆخی نااسایی ئابوورییهوه و کورتەپێنایی بودجەى 2020 بۆ زیاتر له 60 ملیار دۆلار بەرز دەکاتەوه. ئامرازەکانی حکومەتی عێراق و بانکی ناوەندی بۆ رووبەر و رووبوونەوهی قەیرانێکی نوێی دابەزینی نرخەکانی نەوت کەمن. له ماوهی کورتخایه‌ندا جگه له بەکارهێنایی یەدەکی دراوی بیانی، بە مەبەستی جێگیرکردنی بەهای دراوی دینار، بانکی ناوەندی ئامرازێکی دیکە له بەردەستدا نیه. له ماوهی مامناوه‌ندا دەتوانیت دووباره دەست بە دانوستاندن بکاتەوه بۆ وەرگرتنی قەرزى زیاتر له سندوقى نێوده‌وله‌تى دراو و بانکی جیهانی و هەندیک له ولاتانی ئەندام له جى حەوت. له درێژخایه‌نیشدا چاره‌سەرى ئەم کێشەیه که له بنه‌رتدا گرێدراوى بودجەى عێراق به داهاى نەوتەوه، تەنیا به چاکسازی ئابووری و کەمکردنەوهی گەندەلی دەکرێت که ئیستا هیچ ئاسۆیهک بۆ ئەمە بەدیناکرێت.

بەراورد بە عێراق، مەترسییه ئابوورییه‌کانی دابەزینی نرخى نەوت بۆ سەر هەریمی کوردستان زۆرتەرن. هەریمی کوردستان جگه له مەترسی کەمبوونەوهی داهاته نەوتییه‌کانی، مەترسی ئەوه‌شی له‌سەرە که حکومەتی نوێی عێراق که هێشتا پێکنه‌هاتوو، هیندهی حکومەته‌که‌ی عادل عەبدولمه‌هدی هاوکارى نەبێت. حکومەتی هەریمی کوردستان و حکومەتی عێراق رێککه‌وتیێکیان هیه له‌سەر بودجه و نەوت و بەرپرسیانی حکومەتی هەریمی کوردستان به رێککه‌وتیێکی باشی دەزانن به چه‌شێک که بودجه‌یه‌کی تاراده‌یه‌ک دادوه‌رانه بۆ هەریمی کوردستان داينده‌کات. له ژێر رۆشنایی قەیرانی نوێی دابەزینی نرخى نەوت، حکومەتی هەریمی کوردستان دەتوانیت بەشداریکردنی له حکومەتی نوێی عێراق بیه‌ستتەوه به جێه‌چێکردنی ئەو رێککه‌وتنه.

کێشەیه‌کی دیکە حکومەتی هەریمی کوردستان له رووبەر و رووبوونەوهی قەیرانی دابەزینی نوێی نرخى نەوت که حکومەتی عێراق نیه‌تی، ئەوهیه که هەریمی کوردستان دراوی تايه‌تی خۆی و بانکی ناوەندی خۆی نیه و له‌به‌رئەوه‌ش ناتوانیت له رێگه‌ی گۆرانکاریکردن له سیاسه‌ته نەختییه‌کان رووبەر و رووی ئەم کێشەیه بیه‌تەوه، له کاتی‌کدا حکومەتی عێراق و بانکی ناوەندی عێراق ئامرازى تەواو و دەسه‌لاتی تەواویان بۆ ئەم کاره هیه.

حکومەتی هەریمی کوردستان له جیاتی ئەوه، دەتوانیت چه‌ندین رێوشوێن بگرته‌وه بهر وەک پالێشتیکردن له کۆمپانیا و کارگه‌ نێوخۆییه‌کان له رێگه‌ی کەمکردنەوهی باج له‌سەریان و هەرخوا پیدانی سووته‌مەنی و کاره‌بای هەرزان تا ئەو ئاسته‌ی که پێی ده‌کرێت. حکومەتی هەریمی کوردستان دەتوانیت به‌مەرجێک که کۆمپانیا و کارگه‌کان هێزی کاری خۆیان به‌پێنەوه و هێزی کاری زیاتریش وەرگرن ئەو پالێشتیانه‌ بده‌ته کۆمپانیا نێوخۆییه‌کان.

ههروهها دهییت حکومهتی ههڕیمی کوردستان بۆ په‌ره‌پێدانی ژێرخانی ئابووری و جێبه‌جێکردنی پرۆژه خزمه‌تگوزارییه‌کان یارمه‌تی له‌ کۆمپانیا تایبه‌ته‌کان وه‌رگرێت و بۆ ئه‌و مه‌به‌سته‌ش پرۆژه‌کانی شیوازی PPP جێبه‌جێکات، که ئیستا سه‌رقالی دانانی رێساو یاسایه بۆ ئه‌م جۆره پرۆژانه.

یه‌کیکی دیکه له‌و کارانه‌ی که حکومه‌تی هه‌ڕیمی کوردستان ده‌توانێت بیکات کاراکردن و هاندانی که‌رتی دارایی و بانکیه بۆ ئه‌وه‌ی رۆلی راسته‌قینه‌ی خۆیان بگێرن له‌ سووراندنی چه‌رخه‌ی ئابووری وڵات. به‌پێی راپۆرتی بانکی جیهانی، بانکه‌کان له‌ هه‌ڕیمی کوردستان هه‌رچنده‌ ژماره‌یان زۆره‌ به‌لام، به‌شداریه‌کی زۆر که‌م له‌ ئابووری هه‌ڕیمی کوردستان ده‌که‌ن و ته‌نیا به‌رپێژه‌ی ۲% له‌ پیدانی قه‌رز به‌ که‌رتی تایبه‌ت به‌شدارن.